

KENNISSESSIE 2019

Toegankelijk publiceren aan de bron

WWW.INCLUSIEFPUBLICEREN.NL

Inleiding

Het publiceren van toegankelijke informatie is de normaalste zaak van de wereld. Maar in de praktijk gebeurt dit onbewust nog niet altijd. Gelukkig zijn er, naast overheidsorganisaties, steeds meer organisaties die de voordelen ontdekken van het ontwikkelen van content die aan de bron toegankelijk is. Zo ook de algemene en educatieve uitgeverijen in Nederland.

Om uitgeverijen hierbij te ondersteunen heeft de Mediafederatie in 2019 een interactieve kennissessie georganiseerd met als centraal thema: Toegankelijk publiceren aan de bron. Voor deze kennissessie werden dé experts uit Nederland op het gebied van toegankelijke informatie bijeengebracht bij de Mediafederatie in Amsterdam. De expertise werd onder andere ingebracht door sprekers van Stichting Accessibility, Stichting Dedicon, Firmground en Team Digitale Inclusie (vanuit de overheid).

Tijdens het plenaire deel van de sessie werd uitvoerig gesproken over onderwerpen zoals toegankelijkheid, beperkingen en wet- en regelgeving. In de parallelsessies werd dieper ingegaan op de implementatie van toegankelijkheid en was er aandacht voor technologie, testen, tools en technologische ontwikkelingen zoals EPUB.

Toegankelijk publiceren aan de bron

Algemeen secretaris van de GAU, Martijn David, is enthousiast over de kennissessie. “Het feit dat uitgeverijen hier bij de Mediafederatie bijeen zijn zegt al voldoende. De vrijblijvendheid van toegankelijke informatie is voorbij. Met kleine stapjes maken we samen informatie toegankelijk voor iedereen.”

Steeds meer educatieve en algemene uitgeverijen zijn zich bewust van toegankelijke informatie, maar hebben uiteenlopende uitdagingen. De motivatie en drive om content écht toegankelijk te maken is bij alle aanwezige uitgeverijen duidelijk merkbaar.

“Het is belangrijk om de krachten van uitgeverijen en experts te bundelen. Er is duidelijk behoefte aan kennis, praktisch advies en feedback van eindgebruikers. Een kennissessie zoals deze levert belangrijke inzichten op en is daarom waardevol voor iedereen.”

- Martijn David -

Toegankelijkheid en bewustwording

“Je gaat het pas zien als je het doorhebt”. Met deze opmerkelijke presentatie trekt Hans Beerens van Dedicon volle zalen. In zijn dagelijks werk als manager toegankelijkheid heeft Hans veel contact met uitgeverijen en verzorgt hij regelmatig bewustwordingssessies, trainingen en geeft hij organisaties advies. Tijdens zijn presentatie gaat hij dieper in op de betekenis van begrippen zoals toegankelijkheid en beperkingen.

Doorspekt met praktijkvoorbeelden geeft hij een belangrijke boodschap af: toegankelijkheid gaat niet alleen over technologie en het afvinken van lijstjes met richtlijnen. Je slaat de plank dan al snel mis. Het gaat ook over communicatie en productiviteit, over het bij elkaar brengen van mensen en informatie. Niet alleen op websites maar ook in documenten, op apparaten en met computerprogramma's. Samenwerking in de keten én met eindgebruikers is belangrijk om oplossingen te ontwikkelen waar je pas echt wat aan hebt.

Voor mensen zonder een beperking maakt toegankelijkheid dingen makkelijk. Voor mensen met een beperking maakt het dingen mogelijk. Toegankelijkheid raakt dus iedereen: ouderen, kinderen, digibeten, slechtzienenden, dyslectici, kleurblinden en laaggeletterden. En als je niet permanent beperkt bent, dan ben je dat wellicht tijdelijk of situationeel. In zijn presentatie onderstreept Hans dat de doelgroep die profijt heeft van toegankelijke informatie erg groot is. En het belang voor uitgevers daarmee ook.

Met de wetenschap in het achterhoofd is het verstandig om informatie niet achteraf, maar direct aan de bron toegankelijk te maken. Doordat je achteraf geen herstelwerk hoeft te verrichten, besparen uitgeverijen hiermee tijd en geld.

Voordelen van toegankelijke informatie

- Goed voorbereid op technologische ontwikkelingen zoals EPUB
- Positieve uitstraling van de organisatie
- Optimale aansluiting op andere apparaten en andere hulptechnologie
- Met begrijpelijke en goed leesbare informatie beter bereik
- Digitale, toegankelijke informatie is zeer goed vindbaar in zoekmachines

In de boekjes Doe Mee! en Maak Open! staan veel praktische tips die direct toepasbaar zijn. De boekjes zijn uiteraard ook beschikbaar als toegankelijke PDF en (gratis) te downloaden op de website www.inclusiefpubliceren.nl.

“Mijn belangrijkste adviezen voor uitgeverijen en andere organisaties die content maken zijn samenwerking in de keten én betrek de eindgebruikers in het proces. Binnen de organisatie zijn naast de schrijvers ook beleidsmakers, ontwerpers, redacteuren en ontwikkelaars een belangrijke schakel. Eindgebruikers weten als geen ander wat werkt en wat niet. Betrek ze al vroeg in het proces en geef ruimte voor feedback.”

- Hans Beerens -

Vier basisprincipes

De richtlijnen voor toegankelijkheid van webcontent (WCAG) leggen uit hoe webcontent toegankelijk kan worden gemaakt voor een zo breed mogelijk publiek. WCAG is gebaseerd op vier principes: Waarneembaar, Bedienbaar, Begrijpelijk en Robuust.

Onder de principes vallen de 13 richtlijnen. Deze vormen de hoofddoelen die bouwers en beheerders moeten nastreven om websites toegankelijk te maken. Onder elke richtlijn staan succescriteria (eisen).

De toetsbare eisen bestaan in drie niveaus: A, AA en AAA. Bij een test van een website wordt op deze succescriteria getoetst (78 succescriteria op verschillende niveaus):

- 30 A niveau
- 20 AA niveau (30+20 = 50 succescriteria)
- 28 AAA niveau (30+20+28= 78 succescriteria)

De vier basisprincipes zijn een mooi uitgangspunt voor toegankelijke informatie. Eigenlijk zijn ze heel logisch. Tijdens de kennissessies vormen deze principes dan ook de rode draad in verschillende presentaties, waarin wordt ingegaan op de achterliggende complexe en technische criteria. Een korte toelichting van de 4 basisprincipes:

1. Waarneembaar

Gebruikers moeten in staat zijn informatie waar te nemen. Content moet voor alle zintuigen van een gebruiker waarneembaar zijn. Bijvoorbeeld een plaatje dat informatie aan zienden geeft moet in de eigenschappen van de afbeelding voorzien zijn van een tekstalternatief. Mensen die het plaatje niet kunnen zien, kunnen dan het alternatief lezen via een screenreader.

2. Bedienbaar

Gebruikers moeten de interface kunnen bedienen. Dat wil zeggen dat ze bijvoorbeeld de navigatie kunnen gebruiken en formulieren kunnen invullen en versturen. Er mag geen interactie nodig zijn die een gebruiker niet kan uitvoeren. Informatie mag bijvoorbeeld niet alleen te bereiken zijn voor mensen die een muis kunnen gebruiken, maar moet ook beschikbaar zijn voor gebruikers met alleen een toetsenbord.

3. Begrijpelijk

Gebruikers moeten de informatie en de bediening van een website kunnen gebruiken. De content en de bediening moeten begrijpelijk zijn. Een zoekknop heet bijvoorbeeld niet op het ene deel van de site 'zoeken' en op andere plekken 'vinden' of 'search'.

4. Robuust

Content moet zo 'robuust' zijn dat ze goed verwerkt, begrepen en getoond kan worden door bijvoorbeeld verschillende browsers en hulpapparatuur, zoals een screenreaders. Een eis hierbij is dat code niet vol met fouten zit die juiste weergave en gebruik verhinderen."

Wetgeving, regelgeving en Europese richtlijn

In 2016 trad het VN-verdrag Handicap in Nederland in werking. Doel van dit verdrag is het bevorderen, beschermen en waarborgen van de mensenrechten van mensen met een beperking. Centrale begrippen in het verdrag zijn inclusie, persoonlijke autonomie en volledige participatie. In het verdrag is aangegeven wat de overheid moet doen om ervoor te zorgen dat de positie van mensen met een beperking verbetert. Het College voor de Rechten van de Mens houdt in Nederland toezicht op de naleving van het verdrag en de manier waarop het verdrag in de praktijk wordt gebracht.

Inmiddels vindt het thema toegankelijkheid ook buiten de overheid haar weg. Steeds meer organisaties sluiten aan bij de trend om informatie op een manier aan te bieden die toegankelijk is voor iedereen. Niet omdat zij dit moeten, maar vooral omdat zij dit willen. De voordelen hiervan in de praktijk zijn niet alleen belangrijk voor mensen mét een beperking, ook voor mensen zonder beperking zijn de oplossingen vaak erg plezierig.

Uitgevers zijn dan ook bijzonder geïnteresseerd in de presentatie van Raph de Rooij, senior beleidsmedewerker digitale inclusie bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken. Met zijn jarenlange ervaring is hij een autoriteit op zijn vakgebied. Tijdens zijn presentaties deelt hij zijn kennis over wetgeving en zijn ervaringen hoe hieraan tegemoet te komen.

Rond de 2,5 miljoen Nederlanders vinden het moeilijk om te werken met digitale apparaten zoals computer, smartphone of tablet. Het verbeteren van digitale inclusie is een grote uitdaging en wordt door de samenwerking met verschillende partijen en gebruikers mogelijk. Digitale Inclusie is niet beperkt tot de vaardigheden van de gebruiker. Zo heeft toegankelijkheid van een webinterface grote invloed op het vermogen van gebruikers met een functiebeperking om succesvol te kunnen maken van online informatie en diensten.

In 2016 is een Europese richtlijn voor digitale toegankelijkheid in werking getreden en Nederland heeft deze Europese richtlijn per 1 juli 2018 omgezet in een Algemene Maatregel van Bestuur: Tijdelijk besluit digitale toegankelijkheid overheid. Het besluit is bedoeld om de toegankelijkheid te borgen voor mensen met een functiebeperking.

De invoering bestaat uit drie fases en de laatste fase staat gepland in 2021. Overheidsinstanties hebben twee verplichtingen;

- 1. Online content toegankelijk(er) maken**
- 2. Verantwoorden via een toegankelijkheidsverklaring**

Webtoegankelijkheid is niet enkel een technisch vraagstuk , beperkt tot het toepassen van richtlijnen. Het is ook - en vooral - een organisatorische kwestie. Website en mobiele applicaties zijn bijna nooit ineens 100% toegankelijk. Het einddoel is belangrijk, maar zolang dat nog niet is bereikt, zijn de maatregelen om daar te komen ook van belang.

Overheidsinstanties zijn verplicht om een toegankelijkheidsverklaring te plaatsen op alle websites waarvoor de overheidsinstantie verantwoordelijk is.

In de verklaring staat welke maatregelen de instantie neemt om toegankelijkheid te borgen. Dat kan bijvoorbeeld gaan over het nemen van -technische - maatregelen, maar ook over het periodiek laten testen van de website. In de verklaring dient inzicht te worden gegeven in de verbeterpunten en in de voortgang.

“We moeten niet allemaal het wiel opnieuw uitvinden. Ervaringen van anderen helpen om het proces binnen een uitgeverij aanzienlijk te bespoedigen. Daarom investeren wij vanuit de GEU in het bij elkaar brengen en informeren van onze leden zodat zij gebruik kunnen maken van de kennis en expertise in het project en kunnen leren van elkaar.”

- René Montenarie -

Europees model

Het Ministerie van Binnenlandse Zaken ontwikkelt, in het kader van harmonisatie, een Nederlandse versie van het Europese model. Organisaties kunnen met behulp van een 'invulassistent' snel en op uniforme wijze een toegankelijkheidsverklaring genereren. Kenmerken van de Nederlandse conceptversie:

- Een toegankelijkheidsverklaring per site/app is mogelijk
- Bij toegankelijkheidsclaims moet ondersteunend bewijs worden meegeleverd
- Een verantwoordelijk manager of bestuurder moet tekenen voor 'gezien en akkoord'

“Uitgeverijen staan aan de vooravond van ontwikkelingen die Raph de Rooij al eerder heeft meegemaakt. Zijn ervaringen zijn voor ons bijzonder leerzaam.”

“Start met de vier basisprincipes waarneembaar, bedienbaar, begrijpelijk en robuust. Toegankelijkheid is geen kwestie van vinkjes zetten maar een continu (verbeter)proces: plan, do, check en act. Te vaak worden voor relatief eenvoudige problemen complexe oplossingen bedacht, maar dat is lang niet altijd nodig. Ga op zoek naar eenvoudige oplossingen en laat zien dat je werk maakt van toegankelijkheid.”

- Raph de Rooij -

Toegankelijkheid implementeren in uw organisatie

Steeds meer organisaties werken aan digitale toegankelijkheid. Maar hoe borg je digitale toegankelijkheid in je organisatie? Tijdens de kennissessie praat Iacobien Riezebosch, adviseur digitale toegankelijkheid bij Firm Ground, over dat voor een succesvolle aanpak de hele organisatie nodig is. Digitale toegankelijkheid is geen technisch probleem, maar vraagt om een organisatorische aanpak.

“Digitale toegankelijkheid regel je niet aan het einde van het proces”

Een groeiend aantal organisaties ziet toegankelijkheid als de norm en huren experts in voor advies, training en hulp bij de implementatie. Firm Ground begeleidt organisaties met het borgen van toegankelijkheid in de hele organisatie. Tijdens de kennissessie vertelt Iacobien enthousiast over haar ervaringen bij de organisaties waar zij adviseert over aanpak en processen, onderzoekt en trainingen verzorgt. Digitale toegankelijkheid is -net als privacy, veiligheid of kwaliteit - ieders verantwoordelijkheid maar in de meeste organisaties niemands verantwoordelijk.

Ook zie je vaak dat gedacht wordt dat het mogelijk is dat de afdeling ICT, communicatie of de webredactie er zelfstandig voor kunnen zorgen dat mensen met een functiebeperking digitale informatie en diensten kunnen gebruiken. Dat beeld klopt niet. Onder andere de volgende aspecten zijn van belang:

- Betrokkenheid hoger management
- Strategie en randvoorwaarden (capaciteit en budget)
- Benoeming rollen en taken
- Opnemen in het proces
- Inzicht in digitale toegankelijkheid (het waarom)
- Overzicht van alle digitale middelen en diensten
- Inzicht in relevante wetgeving (wat moet er)
- Inzicht in waar de organisatie staat op het gebied van toegankelijkheid (waar sta je als organisatie?)
- Afspraken rond inkoop

Een voorbeeld van hoe Firm Ground organisaties helpt te zien waar ze staan is het gebruik van het Digital Accessibility Maturity Model (DAMM). Een handig instrument om de digitale toegankelijkheid binnen de hele organisatie te meten. Na een nul-meting op verschillende dimensies zoals governance, risk & compliance, inkoop, juridische zaken, communicatie, budget en HR krijgt een organisatie een goed beeld van de huidige status en vervolgstappen. Complexe materie wordt inzichtelijk gemaakt met daarbij behorend advies.

"Wij ondersteunen organisaties met onderzoek, advies, training en een organisatie aanpak. Het is belangrijk dat je hoger management betreft. Je moet vastleggen wie eindverantwoordelijk is en wie beslist over prioritering en middelen. Zorg dat breed binnen de organisatie bekend is wat digitale toegankelijkheid is en wat de impact is. Informeer hoger management, de juridische afdeling en inkoop. Toegankelijkheid regel je door de organisatie en het proces hierop in te richten en niet achteraf." - Iacobien Riezebosch -

Hulpmiddelen

Digitale informatie en diensten zijn net zo bruikbaar en begrijpelijk voor mensen met een functiebeperking als voor mensen zonder een functiebeperking. Maar voor mensen die afhankelijk zijn van hulpapparatuur of software is digitale toegankelijkheid een noodzaak.

De kwaliteit van de code waarmee een website of document is gebouwd is een belangrijke voorwaarde voor toegankelijkheid. Een ontoegankelijke website of app is niet of nauwelijks leesbaar voor mensen die met een brailleleesregel werken. Bezoekers die de website lezen met een brailleleesregel verlaten de website en zoeken de informatie elders of niet.

Tijdens de sessie wordt de brailleleesregel gedemonstreerd en uitleg gegeven over de werking. Voor een grote groep aanwezigen bleek deze demonstratie erg waardevol. Aan de hand van praktische voorbeelden werd inzicht gegeven in de consequenties van ontoegankelijke publicaties. Enkele voorbeelden ter illustratie:

Een veelvoorkomend probleem van een website is de knop op de website om een bericht te versturen. Omdat de knop niet correct is gemarkeerd leest de brailleleesregel 'knop' in plaats van 'knop om bericht te versturen'. Een ander voorbeeld

van ontoegankelijkheid is een opsomming gemaakt met spaties, tabs en witregels in plaats van de functie 'lijsten'. Een schermlezer werkt optimaal indien in de content is gewerkt met 'lijsten'. En tot slot: wat heeft een blinde bezoeker aan linknamen als 'klik hier' of 'lees verder'? Naar wat verwijzen die links? Wat is de context?

Mensen met een visuele beperking zijn vaak afhankelijk van hulpprogramma om websites te lezen. Een screenreader is software voor de computer en bevat verschillende functies om te helpen met het lezen van het scherm zoals vergroting, spraak en braille.

Een toegankelijke website is voorbereid om te communiceren met hulpparaatuur zoals een brailleleesregel en/of schermlezer.

Testen en tools

Tijdens de sessie 'testen en tools' delen experts Brian Bors en Davy Kager, zelf blind, hun kennis. Als toegankelijkheidsexpert bij Stichting Accessibility voert Brian Bors dagelijks onderzoeken uit op websites om te kijken of deze voldoen aan de internationale richtlijnen voor toegankelijke websites. Davy Kager is product-manager bij Dedicon en dagelijks bezig met de toegankelijkheid van digitale producten voor blinde en slechtziende lezers. In de sessie is aandacht voor praktijkvoorbeelden en uitleg van richtlijnen.

Er zijn ook diverse meetinstrumenten en informatiebronnen om een website of applicatie zelf te testen. Op de website inclusiefpubliceren.nl staan handige tools die je helpen om informatie zelf toegankelijk te maken op het gebied van:

- **Contrastverhouding**
- **Tekstalternatieven bij afbeeldingen**
- **Leesniveaus**
- **Toegankelijkheid toetsen**
- **Code toetsen**
- **Richtlijnen**
- **PDF**
- **Simulators**

“Stichting Accessibility test en toetstjaarlijks tientallen websites op de vier basisprincipes van toegankelijkheid. Naast de onderzoekscores krijgen klanten ook uitleg en tips om de website te verbeteren.”

- Brian Bors -

“Het contrast kan nog zo goed zijn, als het lettertype niet goed leesbaar is of de letters zijn te klein, dan mis je alsnog de boot.”

Technologische ontwikkelingen

Tijdens de 'tech-sessie' zijn vele vormen van tekst en audio en de ontwikkelingen besproken. Volgens Edmar Schut, technologiearchitect bij Dedicon, biedt EPUB3 interessante voordelen en is EPUB3 uitstekend geschikt voor het publiceren van digitale documenten. Je kunt de mogelijkheden van een EPUB3 het beste vergelijken met een moderne website, maar dan in één bestand. En, EPUB3 is in principe al direct grotendeels toegankelijk voor mensen met een leesbeperking.

Een EPUB3 is een verzameling van bestanden in één pakket met de extensie epub, bijvoorbeeld "moby_dick.epub". We noemen dit pakket ook wel een 'container'. Je kunt het vergelijken met een zip-bestand, waarin je ook meerdere bestanden kunt opnemen.

Sinds versie 3 (EPUB3) wordt gebruik gemaakt van HTML5 en JavaScript. Veel features die je op internet tegenkomt (interactieve elementen, audio, video etc.) kunnen aan een EPUB-bestand worden toegevoegd. Daarnaast kan een EPUB3 allerlei andere bestanden en informatie bevatten ter verrijking, zoals (schaalbare)afbeeldingen, audiobestanden, CSS (opmaak) en JavaScript (interactiviteit). Ook wordt de WAI-ARIA standaard volledig ondersteund.

Steeds meer software die in de publishing industrie wordt gebruikt, biedt nu ook de mogelijkheid om documenten, naast PDF, te exporteren naar EPUB3. Deze standaard begint dus ondertussen echt mainstream te worden.

Een EPUB3 kun je op verschillende manieren lezen. Een Kobo hardware e-reader werkt bijvoorbeeld al met EPUB3-bestanden maar je kunt de EPUB's ook op de pc of smartphone openen met een daarvoor geschikte softwarereader. Applicaties bieden doorgaans meer functionaliteit dan specifieke e-reader apparaten. Zo is het niet mogelijk om op een e-reader een video af te spelen.

- Adobe Digital Editions
- VitalSource Bookshelf
- Kobo e-reader app

"In Amerika en Azië wordt al langer en op grote schaal gepubliceerd in EPUB3. Bij Dedicon lopen meerdere EPUB-projecten en worden al op beperkte schaal EPUB3-bestanden uitgeleverd. We zitten in Nederland nog in de opstartfase maar EPUB3 heeft echt de toekomst."

- Edmar Schut -

Conclusie

Dat toegankelijke informatie leeft, blijkt wel uit de opkomst en enthousiaste reacties van uitgeverijen. Zij beginnen de toegevoegde waarde van toegankelijke content te zien en willen bij de bron starten. Om daar te komen is grote behoefte aan experts die de organisaties bewustmaken, trainen, toetsen en verder helpen met de ontwikkeling van toegankelijke content. Daarnaast hebben uitgeverijen behoeften aan meer praktijkvoorbeelden en willen ze graag iets in de vorm van 'periodiek onderhoud' met terugkerende thema's zoals:

- **Start toegankelijke informatie bij de bron**
- **Het is een continu verbeterproces**
- **Betrek eindgebruikers bij proces**
- **Toegankelijke informatie is goed voor iedereen**
- **Zorg voor een goede koppeling met hulpmiddelen**

Een kennissessie zoals deze is daarom belangrijk. Het vervult de duidelijke behoefte aan praktische handvatten om informatie op toegankelijk manier aan te kunnen bieden. Door kennis van experts te bundelen en elkaar te inspireren wordt toegankelijke informatie de normaalste zaak van de wereld. Een ontwikkeling die zich mag verheugen op veel maatschappelijk draagvlak.

Sprekers

- Anneke Wijtvliet, product manager, expert audioproducten en dyslexiebestanden (Dedicon)
- Brian Bors, toegankelijkheidsexpert, adviseur en trainer (Accessibility.nl)
- Davy Kager, product manager, expert toegankelijke digitale producten (Dedicon)
- Edmar Schut, technology architect, expert EPUB3 en toegankelijkheid (Dedicon)
- Hans Beerens, manager toegankelijkheid (Dedicon)
- Iacobien Riezebosch, expert digitale toegankelijkheid, zelfstandig adviseur, trainer (Firm Ground)
- Petra Huidink, tekstschrijver, vertaler, ervaringsdeskundige, visueel beperkt
- Raph de Rooij, senior beleidsmedewerker digitale inclusie, webtoegankelijkheid en gebruiker centraal (Ministerie van Binnenlandse Zaken)

**Zelf starten met toegankelijkheid aan de bron?
We helpen u graag op weg.**

Stuur uw reactie naar communicatie@inclusiefpubliceren.nl
en we nemen contact met u op of verwijzen u door naar de
juiste organisatie of contactpersoon.

W W W . I N C L U S I E F P U B L I C E R E N . N L